

ÎNSUȘIREA UNEI LIMBI STRĂINE (ROMÂNĂ) ÎN FAȚA PROBLEMELOR DE INTERFERENȚĂ LINGVISTICĂ

Krystyna RUSIEWICZ-WOŹNY*
Justyna STRUZIŃSKA**

În procesul predării limbii române, ca limbă străină, ne propunem ca *obiectiv major* reducerea greșelilor interferențiale de limbă, care au implicații asupra înțelegerii clare a mesajului transmis de locuitorul non-nativ. Eliminarea lor nu credem că este cu puțință, dar diminuarea lor – da. În consecință, propunem, în cele ce urmează, un nomenclator de greșeli, ce reprezintă rodul observațiilor noastre din decursul mai multor ani de activitate didactică. Materialul prezentat a fost selectat de la cursanții din cadrul Filologiei Române a Universității Adam Mickiewicz din Poznań. Observațiile noastre, situându-se pe poziția limbii române literare, insistă asupra erorilor mai frecvente săvârșite de către studenții polonezi și caută să nu se limiteze la constatarea și condamnarea lor în urma confruntării cu normele respective. În mai multe cazuri s-a încercat explicarea cauzelor care au făcut posibilă apariția erorilor, iar explicațiile se dau din convingerea că numai prin înțelegere se poate asigura evitarea lor. Teoria erorilor a fost fundamentată în anul 1967 de către Pit Corder în *The Significance of Learner's Errors*, cunoscând de atunci o mare dezvoltare. O dovadă a importanței ei o constituie faptul că actualmente analiza erorilor este considerată drept o ramură a lingvisticii aplicate și numită lapsologie. Atenția de care se bucură analiza erorilor este justificată de eficacitatea ei în procesul de predare a limbilor străine, deci și în predarea limbii române vorbitorilor având altă limbă maternă. În acest domeniu s-a adoptat o nouă atitudine față de eroare, ea nemaifiind privită ca o deficiență și sancționată ca atare, ci ca un simptom pe baza căruia se poate realiza o mai judicioasă orientare a efortului, în sensul intensificării lui în punctele de generare a erorilor.

Totuși, această nouă atitudine nu a fost cu puțință decât după ce s-a făcut o distincție prealabilă (deosebit de eficace, propusă inițial de Corder) între *eroare*, constituind o deformare sistematică, ceea ce ține de competență, și *greșeală* considerată ca deformare nesistematică, ceea ce ține de performanță.

În analiza următoare ne-am propus să urmărim și noi această deosebire. Deși în practică atât eroarea cât și greșeala dau naștere unor exprimări incorecte, în cadrul prezentării de față ne vom concentra asupra erorilor, deoarece ele sunt mai frecvente, mai generale, mai obiective și mai previzibile decât greșelile care au un caracter mai mult sau mai puțin sporadic, individual, subiectiv și imprevizibil.

Ocupându-ne de predarea limbii române vorbitorilor de limba polonă care studiază filologia română la Universitatea din Poznań, am cercetat interacțiunea dintre limba maternă – polona și limba țintă – româna.

Erori fonetice

Ne permitem constatarea că, dintre sunetele specifice limbii române nu consoanele prezintă dificultăți. Marea majoritate a erorilor se comit în pronunțarea și scrierea vocalelor. Acest fapt se poate explica prin caracterul consonantic al limbii polone. Astfel, în proporție mai mare sau mai mică, apare confuzia între „ă” și „i” inexistentă în limba maternă. În unele cazuri apar dificultăți în pronunțarea corectă a diftongilor *ia* și *ea*, care rezultă din faptul că în limba polonă există numai un echivalent al celui dintâi. Un alt exemplu de eroare este „i” – semnul pluralului. În realizarea fonetică el este confundat cu „i” – articolul hotărât. Astfel (*niște) pomi*, unde „i” numai moaie consoana

* Lector dr., Institutul de Filologie Romanică, Poznań

** Lector dr., Institutul de Filologie Romanică, Poznań

precedentă fără să constituie o silabă separată, este deseori pronunțat de studenți în același fel ca *pomii*.

O altă eroare fonetică asupra căreia dorim să atragem atenția este accentuarea mobilă, instabilă, neregulată în limba română. Pentru un vorbitor de limba polonă care, de regulă, accentuează penultima silabă, o astfel de deplasare a accentului produce numeroase dificultăți. Studenții polonezi, mai ales cei începători, înclină să pronunțe **suntem*, **avem*, **cântăm* în loc de *suntem*, *avem*, *cântăm*.

Drept concluzie, se poate spune că erorile fonetice sunt cauzate în procent foarte ridicat de sistemul fonator al limbii materne, polona.

Erori lexicale

Deoarece lexicul nu are caracterul abstract al structurii gramaticale, este deprins de studenți cu mai mare ușurință și exactitate. De aceea și erorile în acest domeniu au o frecvență mai scăzută. Să pomenim însă faptul că se produc schimbări de sens ale cuvintelor datorită unei erori fonetice: *tablă* pentru *tablou*, *frig* pentru *frică*.

Interferențele semantice apar de obicei atunci când doi sau mai mulți termeni din limba străină corespund unui singur termen din limba maternă, sau invers. De exemplu, cuvântul polonez *rzeka* are două echivalente în limba română: *fluviu* și *râu*. Verbului românesc *a cânta* îi corespund trei verbe poloneze: *śpiewać* (pentru *a cânta din gură*), *grać* (pentru *a cânta la un instrument*) și *opiewać* (pentru *a cânta dragostea de ex.*). Unul dintre ele, la rândul lui, are două echivalente în limba română. Este vorba de verbul *grać* care poate însemna *a juca* sau *a cânta (la un instrument)*. Studentul polonez devine, în asemenea cazuri, confuz și deseori alege un cuvânt nepotrivit într-un anumit context, producând sintagme de tipul **a juca la pian*.

O dificultate destul de importantă o constituie verbele sinonimice, precum și cele a căror forme seamănă între ele. Așadar, se produc confuzii între verbele *a merge*, *a trece* și *a se duce*, între *a cunoaște* și *a ști*, *a spune* și *a vorbi*, între *a sosi*, *a veni* și *a ajunge* sau între *a urma* și *a urmări*.

Este de observat că relativ numeroase erori se comit sub influența limbii franceze, mai ales la începători, de ex. **faceți atenția* format după *faites attention* în loc de *fiți atenți*.

Erori gramaticale

Între morfologie și sintaxă există o foarte strânsă legătură, deoarece formele cuvintelor nu ar exista dacă nu ar avea o întrebuintare sintactică, tot așa cum

sintaxa nu ar exista dacă nu i s-ar pune la dispoziție cuvintele pe care să le organizeze în fraze. Această interdependență apare și în momentul în care analizăm o eroare la nivel morfologic sau sintactic. De exemplu, folosirea eronată a dativului este legată de neînțelegerea funcției lui sintactice. De aceea am grupat erorile gramaticale în funcție de partea de vorbire implicată.

Pe cât se pare, erorile privitoare la verb sunt cele mai frecvente. Dintre acestea foarte multe erori apar la conjunctivul prezent. Dificultatea cea mai mare o constituie formarea persoanei a treia, mai ales la plural, pentru care se păstrează forma indicativului prezent, de ex. **ei să ajung*. Nu numai formele conjunctivului provoacă dificultăți, ci și folosirea acestui mod. Trebuie subliniat că, în numeroase cazuri, acolo unde limba română folosește modul conjunctiv, limba polonă recurge la infinitiv. Astfel, construcțiilor românești *vreau să plec*, *trebuie să lucrezi*, *îmi place să citesc* corespund construcțiile poloneze *chcę wyjechać*, *musisz pracować*, *lubię czytać*, care se servesc de infinitiv în loc de conjunctiv. Această diferență dintre cele două limbi duce, evident, la apariția structurilor românești de tipul **vreau pleca*.

Folosirea perfectului compus produce în mod frecvent formarea greșită a participiului, mai ales la verbele care primesc sufixul *-s*, de ex. *scrit*, *comitat*. O eroare interferențială, datorată modelului din limba maternă, este lipsa folosirii pronumelui reflexiv, de ex. la verbul *a gândi* (**gândesc* în loc de *mă gândesc*), sau aplicarea lui la verbe nereflexive în limba română după modelul polonez (**a se începe* în loc de *a începe*, **a se diferi* în loc de *a diferi*, **apa se clocotește* în loc de *apa clocotește*, format după *gotuje się*).

Printre erorile curente săvârșite de studenții noștri se numără și imperativele, ca de ex. **nu fă!*, **nu zi!*, **nu te du!* folosite în locul celor corecte (*nu face!* etc.). Aceste forme greșite de imperativ se pot explica, pe de o parte, printr-o particularitate a imperativului românesc, iar pe de altă parte, printr-o tendință generală în vorbirea umană, aceea de a uniformiza, de a regulariza, de a simplifica. După cum se știe, particularitatea morfologică românească amintită constă în faptul că forma de persoana a doua singular a imperativului este diferită, după cum este sau nu precedată de adverbul „nu”.

Erorile din categoria numelui includ erorile de folosire a substantivului, pronumelui și adjectivului, pe care le vom analiza împreună, în funcție de categoria gramaticală cuprinsă în greșeala respectivă.

Începem cu acuzativul și dativul care dețin un loc remarcabil în categoria erorilor. Acestea pun probleme

mai ales în folosirea pronumelui personal și a diferențierii verbelor care cer acuzativul de cele care cer dativul. De aceea, cele două cazuri se folosesc frecvent unul în locul celuilalt, ca de ex. *mi-a rugat, mă doresc, te mulțumesc*, etc. Frecvent avem de a face cu nerespectarea regurilor legate de reluare. Să pomenim, de pildă, că în cazul unui substantiv care indică o persoană studenții nu folosesc uneori anticiparea prin pronume (**a rugat colegului lui*), dar ea apare la substantivele neînsuflite (**ni l-a dat pixul*).

La fel și construcția complementului direct ridică numeroase probleme. Greșelile curente în exprimarea complementului direct derivă din existența a două modalități de construire a acestei părți de propoziție în limba română, pe de o parte, și din inexistența fenomenului acestuia în limba bază, pe de alta. Sunt situații în care fiecare dintre cele două construcții (\pm PE + CD) este posibilă și corectă, de ex. *îngrijește copilul fie îngrijește pe copil*, ambele având același sens. În alte situații, însă, nu este corectă decât una dintre cele două. Astfel nu este corect **îl așteaptă pe tren* dar este corect *îl așteaptă pe Ion*.

O eroare deosebit de frecventă o reprezintă tocmai omiterea prepoziției „pe” când funcția de complement direct este îndeplinită de un relativ, ca în exemplu: **Stofa care ai ales-o nu-mi place*. Pe cât se pare, această greșeală provine, într-o oarecare măsură, chiar din natura pronumelui relativ, întrucât particularitatea specifică a relativului „care” o constituie faptul că leagă două propoziții, are deci rolul îndeplinit în general de conjuncții. Astfel în frazele: *Are cartea care îi trebuie și Are impresia că e fericit* „care” și „că” leagă propozițiile care alcătuiesc frazele menționate. Această similitudine funcțională face să se neglijeze calitatea de pronume a lui „care” în exprimarea mai puțin atentă, neglijentă, grăbită, în orice caz mai puțin supravegheată.

În procesul predării și al însușirii limbii române se constată că relativ defectuoasă este formarea și folosirea pluralului predominând, totuși, în prima etapă a învățării. Să menționăm, în cele ce urmează, câteva tipuri de erori legate de pluralul numelor:

- 1) Formarea greșită a pluralului, confundându-se desinențele „-e” și „-i” (ex. **graniți, *săptămâne, *orași*). La adjective cu o singură formă pentru plural se atribuie desinența „-e” după modelul celor cu două forme de plural (ex. **mice, *noue, *lunge*). Confuziile se produc și între desinențele „-e” și „-uri” la neutru (ex. **reliefe, *șolde, *degeturi*, etc.).
- 2) Dezacord între substantiv și adjectiv (ex. **muntele înaltă*); între formele accentuate și cele

neaccentuate ale pronumelui personal (ex. **o ascultă pe ele, *pe noi mă trimite*); între substantiv și adjectivul nehotărât (ex. **mulți fotografii*); între adjectivul posesiv și substantivul masculin, având articolul hotărât „le” la singular (ex. **fratele tale*).

Relativ frecvente, mai ales la începători, sunt erorile săvârșite în legătură cu genul care constă în neconcordanța între genul cuvântului românesc și cel al corespondentului lui polonez (ex. **ceaful, *toți manualii, *câțiva caieți*, etc.).

Tipurile de erori privitoare la genul substantivului sunt:

- 1) Desinența greșită la pluralul neutru, datorită confuziei lor cu masculinul, cu care are forme comune la singular (ex. *un cont – *conți*)
- 2) Articularea greșită datorită confuziei de gen (ex. **banile, *câinea*). Problema schimbării genului se accentuează în cazul cuvintelor a căror formă este aproape identică în limba maternă și limba țintă, dar al căror gen este diferit. De exemplu, cuvintele *problemă, adresă, etapă* sunt de gen masculin în limba polonă (*problem, adres, etap*), pe când cuvintele *grup, grotesc, calc* sunt de gen feminin (*grupa, groteska, kalka*). Prin urmare, studenții polonezi, folosind astfel de termeni, le schimbă genul gramatical, de ex. **o grupă de oameni, *un mare problem, *un adres necunoscut*.

La fel și numărul substantivelor poate fi o cauză a erorilor. Deseori dificultățile rezultă din faptul că un substantiv este folosit la plural în limba polonă și la singular în limba română, de ex. *nożyczki – foarfecă, widły – furcă, wakacje – vacanță*. Un exemplu interesant îl constituie cuvântul *sanie* a cărui grafie este identică în ambele limbi, totuși în limba polonă el face parte din pluralia tantum.

O altă eroare care trebuie amintită în legătură cu substantivul e aceea produsă de folosirea cazului genitiv. Se constată printre altele:

- 1) Lipsa articolului genitival după substantiv sau adjectiv nearticulat (ex. **o hartă României*), ceea ce se datorează faptului că în limba polonă nu există un echivalent al articolului genitival.
- 2) Neacordarea adjectivului cu un substantiv mai ales feminin în genitiv (ex. **corectez tema studentei străină / studentei mea*).
- 3) Folosirea greșită a numelor proprii în genitiv (ex. **lui Maria* format după *lui Carmen, lui Andrei*).

O frecvență relativ ridicată o are lipsa de articulare a

substantivelor acolo unde e necesară (ex. **scriu cu pix negru*) fie articularea hotărâtă nepotrivită (ex. **scriu cu cerneala*). O eroare de mică frecvență o constituie o aparentă dublă articulare (ex. **niște lucrurile*) – rezultatul cunoașterii insuficiente a regulilor.

Printre erorile curente se numără și folosirea nepotrivită a unor prepoziții. Nu e de mirare, întrucât restricțiile referitoare la întrebuințarea acestei categorii de cuvinte sunt de natură gramaticală, dar și semantică, și chiar socio-lingvistică.

Un fenomen foarte răspândit îl constituie confuzia dintre prepoziții, și mai precis, întrebuințarea unei prepoziții în locul alteia. Cele mai multe erori sunt legate de prepozițiile cu sens spațial, de ex. înlocuirea prepoziției „în” cu „la” (**am plecat la Polonia, în Varșovia, rămân la cameră, în cămin*) fie înlocuirea prepoziției „din” cu „de la” (**cobor din etaj, *cobor de la mașină*).

Mai puțin frecventă este lipsa prepoziției „de” după numerale peste 19 (ex. **40 ani*), având două cauze: una internă (numeralele până la 19 necerând prepoziție) și alta interferențială, în polonă nefolosindu-se prepoziție în această situație.

După cum reiese din considerentele de mai sus, erorile gramaticale sunt datorate în marea lor majoritate deosebirilor dintre limba-bază și limba-țintă. Neexistând în limba-bază, vorbitorii nu consideră necesară (sau o consideră cam sofisticată) folosirea fenomenului lingvistic respectiv.

Să remarcăm că limba vorbită de studenții noștri în perioada învățării limbii române constituie mai mult sau mai puțin un sistem mixt, în care componenta naturală și cea deviantă se întrepătrund. Iar interferențele se produc la nivel fonetic, lexical și gramatical, fapt de care trebuie să se țină seama în elaborarea materialelor didactice și alegerea *obiectivelor operaționale*.

Desigur, erorile sunt imposibil de eliminat, totuși datorită unor anumite exerciții numărul lor poate să scadă în mod considerabil. Combaterea erorilor în cazul studenților la filologia română ni se pare extrem de importantă, întrucât un filolog nu este un vorbitor oarecare de limbă, ci trebuie să fie capabil să vorbească fluent, să scrie corect și să traducă cât mai precis dintr-o limbă în alta. De aceea, insistăm asupra corectitudinii la fiecare nivel. În același timp, încercăm să-i sensibilizăm pe studenți la problemele interferenței, ca procesul de învățare a limbii române să fie mai conștient și mai autonom.

În cazul erorilor fonetice, recurgem la *două obiective operaționale*. Unul este ascultarea textelor înregistrate,

ceea ce furnizează studenților modelul corect de pronunțare, celălalt constă în reproducerea modelului și automatizarea pronunțării prin repetiție.

Automatizarea este importantă și în cazul erorilor gramaticale, totuși o simplă reproducere nu s-a dovedit a fi suficientă, întrucât și contextul este extrem de important. Dacă, de exemplu, studentul are probleme cu înțelegerea funcționării unei prepoziții, trebuie să i se ofere o serie de exerciții de imitație și de repetiție, legate mai ales de o anumită situație, preferabil autentică. Prin urmare, după ce un nou material lingvistic este introdus, recurgem atât la exerciții de substituție și de transformare, cât și la alte *obiective operaționale*, precum simularea. Pe baza dialogurilor și textelor din manual, studenții compun dialoguri proprii, în care sunt obligați să folosească anumite structuri noi. Un alt obiectiv operațional pe care îl folosim mai ales la un nivel mai avansat, este completarea spațiilor albe dintr-un text. Uneori le cerem studenților să le completeze cu un singur cuvânt, ceea ce îi obligă să se gândească la logica și corectitudinea unei fraze impuse, alteleori le propunem să utilizeze o sintagmă, ceea ce le permite să fie mai creativi. În fiecare caz, însă, studentul este obligat să încadreze cuvântul sau sintagma în contextul propus. Acest exercițiu permite să verificăm folosirea corectă atât a formelor gramaticale, cât și a vocabularului.

Atât în cazul erorilor gramaticale, cât și al celor lexicale, extrem de importantă ni se pare *autocorectarea*. Decât să le „servim” studenților forma corectă, e mai bine să-i încurajăm să se corecteze singuri, ceea ce în multe cazuri este o metodă eficientă, deoarece solicită mai multă conștientizare din partea studentului.

Cât privește erorile de interferență, foarte utilă este, după părerea noastră, confruntarea directă a formelor care sunt ușor de confundat și accentuarea diferențelor dintre ele. O astfel de metodă provoacă deseori controverse. Unii specialiști susțin că faptul de a compara două forme problematice pune studenții în fața a două dificultăți în loc de una singură. Suntem, totuși, de părere că o asemenea comparație constituie metoda cea mai eficientă în combaterea erorilor de interferență, întrucât ele rezultă deseori din inconștientă. Așadar, accentuarea posibilității de interferență între două cuvinte sau sintagme poate preveni erorile.

În afară de confruntarea directă a formelor problematice, traducerea și retroversiunea joacă un rol important în procesul de diminuare a erorilor, mai ales celor de interferență, întrucât în traducere diferențele dintre cele două limbi se evidențiază cel mai bine. Traducerea le permite studenților să observe mai ușor

faptul că un termen românesc se poate traduce în mai multe feluri în limba polonă și invers. Prin urmare, studenții se obișnuiesc cu folosirea vocabularului într-un context potrivit, fiind obligați, în același timp, să respecte regulile gramaticale.

Desigur că lista celor mai frecvente greșeli săvârșite de

studenții polonezi reprezintă numai o selecție din partea noastră, iar, în privința obiectivelor operaționale prin care încercăm să le reducem, ne-am concentrat asupra celor mai utile în conștientizarea lor.